

TARIX — KELAJAK XARITASI: O‘TMISH SABOQLARIDAN ERTANGI KUN BUNYODIGA

Tarixiy xotira, jahon adabiyoti va o‘quvchilarni
kasbga yo‘naltirishda maktab maslahatchisining o‘rni

Author: **Boltayeva Xurshida Muhammadali qizi**

Buxoro shahar 30-maktab maktab maslahatchisi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada tarixni o‘rganish bilan o‘quvchining kelajakdagi kasb tanlovi o‘rtasidagi tabiiy bog‘liqlik haqida fikr yuritiladi. Tarixiy shaxslar hayoti, ularning izlanishlari va jamiyatga qo‘shgan hissasi yoshlarni o‘z qiziqish va qobiliyatlarini yaxshiroq anglashga undashi mumkin. Jahon adabiyoti qahramonlari misolida esa mehnat, mas’uliyat, mustaqil fikrlash va insonning jamiyatdagi o‘rni kabi masalalar kasbiy yo‘nalish bilan bog‘lanadi. Maqolada maktab maslahatchisining o‘quvchini tinglash, uning kuchli tomonlarini aniqlash, iste’dodini qo‘llab-quvvatlash va kasb tanlash jarayonida yo‘l ko‘rsatishdagi amaliy vazifalariga ham alohida e’tibor qaratiladi.*

KALIT SO‘ZLAR: *Tarix, kelajak, kasb tanlash, kasbga yo‘naltirish, maktab maslahatchisi, o‘quvchi, qiziqish, qobiliyat, jahon adabiyoti, tarixiy xotira, motivatsiya, kasbiy kompetensiya.*

KIRISH

“Kelajakda kim bo‘laman?” — deyarli har bir bola ma’lum bir paytda o‘ziga beradigan savol. Ba’zan bu savolga javob juda erta topilgandek tuyuladi, ba’zan esa o‘quvchi uzoq vaqt ikkilanib yuradi. Chunki kasb tanlash faqat biror kasb nomini tanlash emas. Bu insonning qiziqishi, qobiliyati, xarakteri, oiladagi tarbiyasi, atrofidagi muhit va maktabda olgan taassurotlari bilan bog‘liq katta hayotiy qarordir.

Shu sababli o‘quvchini kasbga yo‘naltirishni faqat kasblar haqida ma’lumot berish bilan cheklab bo‘lmaydi. Bolaga o‘zini anglashga yordam berish, “Men

nimaga qiziqaman?”, “Nimani yaxshi bajara olaman?”, “Qanday faoliyat menga zavq beradi?” kabi savollar ustida o‘ylash imkonini yaratish ham muhim.

Bu jarayonda tarix va adabiyotning imkoniyatlari ayniqsa katta. O‘quvchi tarixiy shaxslar hayoti yoki badiiy qahramonlar taqdiri bilan tanishar ekan, ularning tanlovlari, mehnati, qiziqishlari va hayot yo‘li haqida o‘ylaydi. Ana shu suhbatlar ba‘zan bolaning o‘z kelajagiga boshqacha nazar bilan qarashiga sabab bo‘ladi.

TARIX — KASBIY TANLOV UCHUN ILHOM MANBAI

Tarix darsida o‘quvchi ko‘pincha sanalar va voqealarni o‘rganadi. Ammo tarixni faqat yodlanadigan ma’lumotlar yig‘indisi sifatida emas, insonlarning hayot yo‘li sifatida ko‘rsatsak, uning tarbiyaviy va kasbiy ahamiyati yanada kuchayadi.

Masalan, Muhammad al-Xorazmiy hayoti o‘quvchini matematika, informatika, dasturlash va texnologiyalarga qiziqtirishi mumkin. Abu Ali ibn Sino faoliyati tibbiyot va biologiyaga mehr uyg‘otadi. Mirzo Ulug‘bekning ilmiy izlanishlari astronomiya, matematika va tadqiqotchilikka qiziqqan yoshlar uchun ilhom manbai bo‘la oladi. Alisher Navoiy ijodi esa adabiyot, tilshunoslik, tarjimonlik, jurnalistika va pedagogika kabi yo‘nalishlar haqida o‘ylashga undaydi.

Eng muhimi, o‘quvchidan “Bu tarixiy shaxs qachon yashagan?” deb so‘rash bilan kifoyalanib qolmaslik kerak. “Uning qaysi jihati sizga yoqdi?”, “Uning qobiliyati qaysi kasblarda kerak bo‘ladi?”, “Sizda shunga o‘xshash qanday qobiliyat bor?” kabi savollar o‘quvchini o‘zini anglashga yaqinlashtiradi.

Shunday yondashuvda tarixiy shaxslar oddiygina yodlanadigan nomlar emas, balki o‘quvchi uchun hayotiy va kasbiy ilhom manbalariga aylanadi.

JA'HON ADABIYOTI ORQALI KASB TANLASHGA YO‘NALTIRISH

Jahon adabiyoti ham o‘quvchining kelajak haqidagi tasavvurini boyitishi mumkin. Badiiy asar qahramonlari orqali bola turli vaziyatlarda qaror qabul qilish, mas’uliyatni his etish, qiyinchilikdan chiqish va o‘z imkoniyatidan foydalanish kabi fazilatlarni ko‘radi.

Masalan, Daniel Defoning “Robinzon Kruzo” asaridagi qahramonning og‘ir sharoitda mustaqil qaror qabul qilishi va mavjud imkoniyatlardan foydalanishi muhandislik, tadbirkorlik, texnologiya hamda mustaqil fikrlash haqida suhbat boshlash uchun yaxshi asos bo‘la oladi.

Jyul Vern asarlaridagi ilm-fan, sayohat va kashfiyotlar ruhi esa o‘quvchini muhandis, tadqiqotchi, geograf, uchuvchi va boshqa zamonaviy kasblar haqida o‘ylashga undaydi.

Antuan de Sent-Ekzyuperining “Kichkina shahzoda” asari orqali esa kasbga boshqa tomondan qarash mumkin. Insonning mas’uliyati, do‘stlik, munosabat va hayot mazmuni haqidagi fikrlar o‘quvchiga kasb faqat daromad topish vositasi emas, balki jamiyatga foyda keltirish imkoniyati ekanini anglashga yordam beradi.

Viktor Gyugoning “Parij Notr-Dami” asari esa tarix, me’morchilik, san’at va madaniy meros bilan bog‘liq kasblar haqida suhbatlashish uchun imkon yaratadi.

Bunday yondashuvda adabiyot o‘quvchidan faqat asar mazmunini so‘rash bilan tugamaydi. Asar qahramonining tanlovi va fazilatlari bolaning o‘z hayoti bilan bog‘lanadi. Shu jihatdan adabiyot kasbga yo‘naltirishning samimiy va ta’sirchan vositasiga aylanishi mumkin.

MAKTAB MASLAHATCHISI — O‘QUVCHINING KELAJAK YO‘LINI ANIQLASHDA KO‘MAKCHI

Maktab maslahatchisining vazifasi o‘quvchiga “Mana shu kasbni tanla” deb yo‘l ko‘rsatish emas. Asosiy vazifa — bolaning o‘z tanlovini ongli ravishda amalga oshirishiga yordam berish. Buning uchun uning qiziqishlari, kuchli tomonlari, qobiliyatlari va kelajakdagi maqsadlarini tinglash va kuzatish muhim.

Shu maqsadda quyidagi oddiy, ammo mazmunli mashg‘ulotlardan foydalanish mumkin.

1. “Tarixiy shaxs — mening kasbiy ilhomim” METODI

O‘quvchilarga bir nechta tarixiy shaxslar haqida ma’lumot beriladi. Har bir o‘quvchi o‘ziga eng yaqin deb bilgan shaxsni tanlaydi va tanlovining sababini

tushuntiradi. Maslahatchi esa javoblardan bolaning nimaga qiziqishi va qaysi fazilatlarni qadrlashini aniqlashga harakat qiladi.

2. “Qahramonning kasbi — mening kelajagim” METODI

Adabiy asar qahramonining faoliyati va xarakteri birgalikda muhokama qilinadi. O‘quvchi qahramonda o‘ziga o‘xshash jihatlarni topadi va bu fazilatlar qaysi kasblarda muhim bo‘lishi mumkinligini izlaydi. Masalan, sabr-toqat, kuzatuvchanlik, ijodkorlik yoki muammoni hal qilish qobiliyati turli kasblarda qanday namoyon bo‘lishi haqida suhbatlashiladi.

3. “MEN 10 YILDAN KEYIN” MASHG‘ULOTI

O‘quvchilar o‘zlarini o‘n yildan keyin qanday tasavvur qilishlarini yozadilar. Qaysi kasbda ishlashi, qanday muhitda faoliyat yuritishi va jamiyatga qanday foyda keltirishini tasvirlaydi. Keyin maslahatchi bu tasavvurni o‘quvchining bugungi qiziqishlari va imkoniyatlari bilan birgalikda tahlil qiladi.

4. “KASBLAR XARITASI” USULI

O‘quvchilarning qiziqishlari asosida kasblar yo‘nalishlarga ajratiladi: IT va texnologiyalar, tibbiyot, ta’lim va pedagogika, tillar va tarjimonlik, huquq, san’at va dizayn, muhandislik, biznes va tadbirkorlik, turizm va xizmat ko‘rsatish, ilmiy-tadqiqot yo‘nalishlari. O‘quvchi o‘zini qaysi yo‘nalishda ko‘proq tasavvur qilishini izohlaydi.

TARIXIY MASKANLAR — “OCHIQ KASBGA YO‘NALTIRISH MAKTABI”

Kasbga yo‘naltirish faqat sinfxonada o‘tadigan suhbatlardan iborat bo‘lishi shart emas. Muzey, tarixiy obida, kutubxona, oliy ta’lim muassasasi yoki turli tashkilotlarga uyushtirilgan tashrif o‘quvchiga kasblarni real muhitda ko‘rish imkonini beradi.

Masalan, tarixiy shahar bo‘ylab sayohat vaqtida o‘quvchilar gid, tarjimon, tarixchi, arxeolog, me’mor, restavrator, jurnalist, fotograf yoki turizm menejeri kabi kasblar haqida amaliy tasavvurga ega bo‘lishlari mumkin.

Ayniqsa, xorijiy sayyohlar bilan ingliz tilida muloqot qilish o'quvchiga chet tili, turizm va tarjimonlik bir-biri bilan qanday bog'lanishini bevosita ko'rsatadi. Shuning uchun maktab maslahatchisi tarixiy ekskursiyani oddiy sayohat sifatida emas, balki o'quvchi uchun amaliy kasbiy tajriba sifatida tashkil qilishi mumkin.

ZAMONAVIY KASBLAR VA TARIXIY TAJRIBA

Bugun yoshlar oldida ilgari mavjud bo'lmagan yoki endigina rivojlanayotgan ko'plab kasb va yo'nalishlar paydo bo'lmoqda. Sun'iy intellekt, robototexnika, kiberxavfsizlik, raqamli marketing va ma'lumotlar tahlili shular jumlasidan.

Biroq yangi kasblar ham o'z-o'zidan paydo bo'lmagan. Ularning zahirida insoniyatning uzoq yillar davomida to'plagan ilmiy tajribasi yotadi. Masalan, bugungi kompyuter texnologiyalari va sun'iy intellekt rivojini tushuntirishda al-Xorazmiy nomi bilan bog'liq algoritmik tafakkur tarixini eslash o'quvchiga ilm-fan taraqqiyoti uzluksiz jarayon ekanini ko'rsatadi.

Bu yerda maslahatchi o'quvchiga oddiy, lekin muhim fikrni yetkazishi mumkin: kelajak kasbini tanlash uchun o'tmishni bilish, bugungi imkoniyatlarni ko'rish va o'z qobiliyatlarini muntazam rivojlantirish kerak.

XULOSA

Tarix bizga qayerdan kelganimizni eslatadi, kasb esa qayerga borishimizni belgilashga yordam beradi. O'quvchining kelajak kasbini ongli tanlashi uchun avvalo o'z qiziqishi, qobiliyati va maqsadini anglab yetishi zarur.

Jahon adabiyoti bu jarayonni yanada jonlantiradi. Robinzon Kruzo, Kichkina shahzoda, Gyugo qahramonlari va boshqa badiiy obrazlar orqali o'quvchilar insonning hayotdagi o'rni, mas'uliyati, mehnati va tanlovi haqida fikr yuritadilar.

Maktab maslahatchisi esa shu fikrlarni amaliy kasbiy yo'nalishga bog'lab beradigan ko'makchi bo'la oladi. O'quvchini tinglash, uning qiziqishini payqash, kuchli tomonlarini qo'llab-quvvatlash va turli kasblar bilan tanishtirish — kelajakdagi to'g'ri tanlov uchun muhim qadamdir.

Bugungi o'quvchi — ertangi mutaxassis. Bugungi qiziqish ertangi kasbga, bugungi izlanish esa kelajakdagi yutuqqa aylanishi mumkin.

Tarix — kelajak xaritasi.

Adabiyot — inson qalbining oynasi.

Kasb — insonning kelajakdagi yo‘li.

Maktab maslahatchisi esa shu yo‘lni topishda o‘quvchiga yo‘ldosh bo‘la oladi.

O‘tmishni anglagan, bugungi imkoniyatlarni ko‘ra olgan va o‘z qobiliyatini to‘g‘ri yo‘naltirgan avlod ertangi kunni yanada ishonch bilan bunyod etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Orwell, G. Nineteen Eighty-Four.
2. Tolstoy, L. War and Peace.
3. Márquez, G. G. One Hundred Years of Solitude.
4. Hugo, V. The Hunchback of Notre-Dame.
5. Defoe, D. Robinson Crusoe.
6. Saint-Exupéry, A. de. The Little Prince.
7. Verne, J. Twenty Thousand Leagues Under the Seas.
8. Shakespeare, W. Selected Works.
9. O‘zbekiston tarixi va milliy-madaniy merosga oid ilmiy-ma’rifiy manbalar.